Kunskap och utbildning – En tillbakablick

Utbildning ingenting nytt!

Så långt som vi kan gå tillbaka i tiden finns olika former av utbildningsverksamhet, kloster- och domkyrkoskolor, stadsskolor för borgare, med ett utbrett lärlingssystem. Denna form av utbildning var uteslutande för de högre stånden medan ”vanliga medborgare” fick sin förkovran i det dagliga arbetet. Först under 1800-talet kom alla medborgare att omfattas av den teoretiska utbildningen, i och med beslut om folkskolan 1842.

Kyrka och samhälle

Genom årtusenden har kyrkan och därmed företrädarna för kyrkan haft stor makt i samhället, både för samhällets förändring men också för enskilda människors vardag. Detta med både positiva och negativa förtecken. Kyrkan var länge allierade med statsmakten och kunde därmed påverka utvecklingen i samhället. Häxprocesserna på 1600-talet och religionsdominans under långa tider (konventikelplakatet) är företeelser som vi idag belastar kyrkan för. Samtidigt var det kyrkan som lärde hela svenska folket att läsa under tidigt 1700-tal, vilket kom att ha stor betydelse för det svenska samhällets utveckling. Ända fram till nutid har kyrka och religion påverkat människors sätt att leva och uppfatta sig själv och den verklighet man levt i.

Kyrkans roll i samhället under lång tid påverkar människor också nu och i framtiden. När vi nu skall behandla företeelsen ”Arbetsstugan” bör detta historiska perspektiv vara med i bilden.

Haparanda församling och Karungi by

Haparanda församling har verksamhet i alla kommundelar – centralorten, Karungi, Seskarö och Lappträsk. Församlingens ledning har framtagit planer för utveckling i alla delar av församlingen.

I församlingsinstruktionen beskrivs detta på följande sätt:
Församlingen skall prioritera arbetet med barn och unga. Samarbete genomförs med kommunen, skolor och föreningar. Körverksamhet, ungdomsgospel, vuxenkör, världens kör etableras. Vuxenverksamhet skall utvecklas genom dag- och kvällsverksamhet. Pilgrimsvandring på nyetablerad led genomför.

Karungi arbetsstuga

Myndighetsbeslut

Hämtat från ”Centralstyrelsen för Stiftelsen Norrbottens arbetsstugor”[1] kan vi läsa fölande beskrivning:

Under nödåret 1902 hade många norrbottningar det svårt och mängder av förnödenheter skickades till Norrbotten från hela landet. Nödhjälpskommittéer i Sverige och länet distribuerade den akuta hjälpen till behövande. Under julhelgen 1902 undersöktes behovet av långsiktig hjälp till befolkningen i glesbygden och resultatet blev Norrbottens arbetsstugor för barn.

I nuvarande Haparanda kommun fanns två arbetsstugor, i Vojakkala och Karungi. Karungi arbetsstuga fungerade under perioden 1929–1953. Många berättelser ger kyrkan en aktiv roll i denna verksamhet med både positiva och negativa förtecken. Denna större studie, handlar om Karungi arbetsstuga, vars fastighet numera ägs av Haparanda församling och ingår i dess verksamhet.

Träffpunkt Karungi

---

[1] Riksarkivet

Arbetsstuga Karungi
Dåtid Nutid Framtid

Haparanda församling beskriver i sin församlingsinstruktion hur verksamheten skall bedrivas. Två viktiga punkter är satsningar på barn och unga samt mer verksamhet i ”Ytterområdena”.

Under senare tid har två större projekt, med koppling till Karungi, genomförts.

- Vandringsleder med inriktning mot pilgrimsinnehåll. En led mellan Haparanda kyrka och Björkö kyrka i Finland, och en längre led mellan Kyrkan i Haparanda centralort och Karungi kyrka.
- Under 2024 genomfördes ett projekt kallat ”Kyrkans hus i Karungi” med *intention* att bedriva aktiv verksamhet också utanför centralorten.
- Dessa projekt tillsammans med församlingens stora satsningar, ekonomiskt och verksamhetsmässigt, innebär att det nu finns plats och grund för fortsatt utveckling.

Förstudie, genomförd och redovisad under 2025

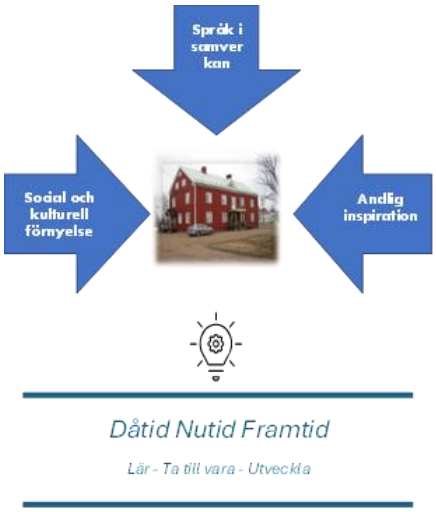
Förstudie koncentrerades på två huvudinriktningar:

- *En permanent utställning* som belyser arbetsstugans roll i Karungi historia. Utställningen skall omfatta perioden då huset användes som arbetsstuga, 1929–1953, med kopplingar till tiden före och efter. Arbetet leds av Haparanda församling i samverkan med andra aktörer
- *Aktiviteter kring den permanenta utställningen.* En utställning utan besökare blir tämligen meningslös. Därför planeras också aktiviteter kring utställningen, aktiviteter som både medför tillgång till den permanenta utställningen och samtidigt ger positiva möjligheter till Karungiborna. Sådan verksamhet kan vara teaterverksamhet, föreläsningar, utbildningar, språkkunskap. För att nå allt detta behövs samverkan – Projekt i samverkan.

Projektet och församlingen intentioner

Grundläggande är att, i förlängning av tidigare projekt skapa en fortsättning som behandlar vägen från arbetsstuga till en träffpunkt för alla i Karungi med inriktning mot social och kulturell utveckling, språkens betydelse för kommunikation, integration och tillhörighet samt kyrkans roll i denna process, såväl historiskt som religionens betydelse i ett modernt samhälle.

Fastigheten intar en central roll för att ge Karungiborna upplevelser om bygden i dåtid, i nutid och framtid.

Social och kulturell förnyelse

Förnyelse innebär också förståelse. Vad och varför förekom saker och ting på ett annat sätt tidigare? Hur *lär* vi från tidigare händelser, *hur tar vi till vara* på dessa lärdommar och hur kan man använda dem i *framtiden*.

Språk i samverkan

Förnyelse innebär också förståelse. Varför bannlystes vissa av de språk som talades i trakten? Hur *lär* vi från tidigare händelser, *hur tar vi till vara* på dessa lärdommar och hur kan man använda dem i *framtiden*.

Andlig inspiration

Förnyelse innebär också förståelse. Hur kommer det sig att människor uppfattar kyrkans roll kring arbetsstugorna som negativ? Hur *lär* vi från tidigare händelser, *hur tar vi till vara* på dessa lärdommar och hur kan man använda dem i *framtiden*.

Arbetsstuga Karungi

Dåtid Nutid framtid

Att genomföra ett sådant större projekt kring denna period i Karungis historia kräver ett långvarigt arbete och en hel del resurser. Arbetet består av två delprojekt, en permanent utställning och aktiviteter kring denna utställning.

Permanent utställning i kyrkans Hus[2]

Grundläggande syfte

Syftet är att ge besökare insikter om husets roll som arbetsstuga 1929-1954, väcka tankar om barnens upplevelser och samhällets (statens, kyrkans och kommunens) dåtida syn på bland annat barnuppfostran, minoriteter och språk och hur detta förändrats sedan dess. Det finns fortfarande kvar personer som vistats på arbetsstugorna och deras berättelser är viktiga att få med.

Upplevelser

Utställningen vill ge upplevelser och därför blir bildmaterialet viktigt. Norrbottens arbetsstugefondens bildsamling från Karungi kommer därvid att vara till stor hjälp. För faktainsamlingen finns arkivhandlingar från arbetsstugan plus en omfattande litteratur om Norrbottens arbetsstugor, senast i samband med den av regeringen tillsatta Sannings- och försoningskommission för granskning av kränkningar och övergrepp mot tornedalingar, kväner och lantalaiset. Röster kommer att samlas in från äldre personer som varit på Karungi arbetsstuga som barn

Utställningslokal

Det nuvarande sammanträdesrummet på arbetsstugans övervåning är väl lämpat som utställningslokal[3]. Förslaget är att avdela den avlånga salen med en mobil rumsavskiljare och använda drygt halva ytan till utställningen. Dessutom används det lilla rummet i direkt anknytning till salen för att skapa ett s.k. diorama, en tredimensionell installation, ett stort” tittskåp” med en fotografisk fond.

Utställningen delar

- En enkel arbetsstugemiljö skapas där tingen (slöjdbänk, stolar m.m.) är förstorade i skala 1:1,5 eller större för att besökaren ska känna sig liten som ett barn, och där men exempelvis kan sätta sig på en stol och få en upplevelse av barnets perspektiv.
- Det lilla rummet till vänster görs om till arbetsstuge-diorama med barndockor I naturlig storlek, föremål typiska för arbetsstugorna och en fotofond I form av en interiörbild från arbetsstugan.
- På gavelväggen, längst longest in I lokalen hängs en stor förstoring (c:a 3 meter bred) av

[2] Utställningen genomförs av Kennet Mikko, Barentskultur, Haparanda
[3] Se bilaga

arbetsstugans extriör med barn och personal framför.

- På högra väggen visas en historik över Karunge arbetsstuga ett collage över länets 21 arbetsstugor, berättelser av Enskilda barnstugebarn, med foton och citat och material från personal och myndigheter (arbetsstugeinstruktioner, kyrkans utsago m.m.). Barnens sysslor - vedhuggning, standing m.m. redovisas.
- En lyssnarplats med medieinspelning och hörlur inrättas där man kan höra tidigase arbetsstugebarn berätta.
- Om lämpliga föremål Kan anskaffas kan dessa visas I enkla glasskåp.
- Allkt detta kompletteras med en trycksak att ta med sig hem.

Etableringen av den permanenta utställningen sker under perioden 1 maj till 15 juli 2026 (2,5 månader) undere ledning av Barentskultur, Kennet Miko.

Aktiviteter kring den permanenta utställningen

En utställning utan besökare blir tämligen meningslös. Därför planeras också aktiviteter kring utställningen, aktiviteter som både medför tillgång till den permanenta utställningen och samtidigt ger positiva möjligheter till Karungiborna. Framtida verksamhet för att belysa arbetsstugans roll i Karungi blir:

- ✓ teaterverksamhet,
- ✓ föreläsningar,
- ✓ utbildningar,
- ✓ språkkunskap.
- ✓ musikevenemang

Denna verksamhet etableras och genomförs under resterande del av året 2026 under ledning av beskriven projektledning.

Projekt i samverkan

För att genomföra ett omfattande framsida projekt behövs flera aktörers som ser projektet som angeläget och bra för en framtida utveckling i kommunen och för kyrkans del i en positiv utveckling.

Haparanda församling

Haparanda församling har verksamhet i alla kommundelar – centralorten, Karungi, Seskarö och Lappträsk. Församlingens ledning har framtagit planer för utveckling i alla delar av församlingen.

I församlingsinstruktionen beskrivs detta på följande sätt:
Församlingen skall prioritera arbetet med barn och unga. Samarbete genomförs med kommunen, skolor och föreningar. Körverksamhet, ungdomsgospel, vuxenkör, världens kör etableras. Vuxenverksamhet skall utvecklas genom dag- och kvällsverksamhet. Pilgrimsvandring på nyetablerad led genomför.

Haparanda församling kommer att ansvara för projektansökan och vara projektägare

Hembygdsföreningen i Karungi

Är en väl etablerad förening för Karungi hembygd med aktiviteter som marknader, midsommarfirande, kaféverksamhet och andra familjeaktiviteter. *Vid församlings projekt "Kyrkans Hus i Karungi" 2024 var Hembygdsföreningen en mycket aktiv medaktör.*

Kan bidra med samverkande aktiviteter under projektåret. Ligger vägg i vägg med församlingshemmet

Byaforum Karungi

Kooperativet Karungi Byaforum Ek.för bildades 1998 och har genomfört en hel del projekt för byn, dataskola, kiosk, café mm och byggt upp en friluftsanläggning vid Torneälven samt genomfört en omfattande renovering av den s.k. Stjernbergska villan mitt i byn. Vid *församlings projekt "Kyrkans Hus i Karungi" 2024 var Byaforum en medaktör.*

Kan bidra med historiskt perspektiv på utvecklingen i Karungi och därmed också husets historia.

Studieförbundet vuxenskolan i Haparanda

Studieförbundet Vuxenskolan är en idéburen organisation med bred folkbildningsverksamhet över hela landet. Vår värdegrund hävdar principen om människors lika värde baserat på de grundläggande mänskliga rättigheterna. Vår syn på bildning bygger på människans förmåga att själv forma sitt liv tillsammans med andra människor. Den utgår från individens rättigheter och skyldigheter att som aktiv medborgare ta ansvar för en samhällsutveckling som stärker den liberala demokratin*. Vuxenskolan i Haparanda deltog aktivt i Projektet "Kyrkans hus i Karungi" med kursverksamhet för vuxna och barn*

Kan bidra med kursverksamhets både kring husets historia och annan nu eftertraktad utbildning för såväl vuxna som barn. Har också erfarenhet från utställningsverksamhet.

Barentskultur Kenneth Mikko

Specialiserad på utställningar med inriktning mot upplevelser och förståelse.

Tornedalens museum

Tornedalens museum presenterar Tornedalens kultur och historia på båda sidor om gränsen mellan Finland och Sverige. Tornedalen sträcker sig på båda sidor om den svensk-finska gränsen och är historiskt ett enhetligt kultur- och språkområde. Museet är specialiserat på den tornedalska livsstilen och fenomen kring gränsen. Genom föremålen och det digra bild- och filmmaterialet vaknar det förflutna till liv*. Museet är specialiserat på utställningar och bir en ovärderlig hjälp till projektets planerade permanenta utställning*

Proffs på utställningar och kan bidra med planläggning och genomförande.

Tornedalsteatern

På en liten teater är personalens flexibilitet och breda kompetens guld värd. Vi arbetar projektbaserat med en liten fast stab bestående av nio personer. Fem av dessa är stationerade i Pajala där Tornedalsteatern har sitt säte med egen scen, kontorslokaler, teknisk utrustning och förråd. Tornedalsteatern leder amatörteatergrupper i olika åldrar i våra medlemskommuner Haparanda, Övertorneå, Pajala och Kiruna. Verksamheterna i medlemskommunerna formas av teaterledarens och deltagarnas egna uppslag, idéer och kompetens. Vid större produktioner anlitar vi kulturarbetare med specialkompetens. Kan bidra med uppsättningar av teaterstycken kring arbetsstugan men också kring sociala, kulturella och språkliga förändringar i kommundelen

Karungi PRO

Pensionärsorganisation med säte i Karungi som beskriver sig själv enligt följande:
"Vår förening är en mötesplats för alla pensionärer. Här kan du träffa nya vänner, delta i roliga aktiviteter och engagera dig i viktiga frågor".

Kan bidra med kontaktverksamhet med äldre personer där en del har upplevt sin skolgång på arbetsstugan.

KG Utveckling

Är en nybildad ekonomisk förening i Karungi med syfte att främja kommundelens utveckling och öka optimismen inför framtiden.

Kan bidra med att se hur våra projektaktiviteter passar in i det moderna Karungis utveckling.

Haparanda kommun

Inom kommunens verksamhet finns ett par arbetande grupper för utveckling av framtidsfrågor.

- Minoritetsspråkgruppen
  I Haparanda kommun är den nationella minoritetsspråksgruppen tornedalingar, och deras språk är meänkieli (även kallat tornedalsfinska). Haparanda kommun har tagit ett ansvar för meänkieli genom att ha ett särskilt förvaltningsområde för språket, vilket innebär att de skyddar och främjar språket och den tornedalska kulturen genom olika initiativ och stödmöjligheter. Detta inkluderar bland annat modersmålsundervisning och stöd i förskolan, men också möjlighet att använda språket i kontakter med kommunen och stöd till kulturprojekt.
- Kommunens specifika satsning på barn och unga
  Haparanda kommun satsar nu medel för att främja aktiviteter riktade mot unga. Satsningen ska ge barn och unga ökad tillgång till aktiviteter i form av idrott, kultur och friluftsliv.

All denna samverkan medför ett större engagemang från invånarna i kommundelen Karungi som kan beskriva områdets utveckling som:

